

בעקבות הביקורת ניתנה הוראה פנימית, שכל שומה הנערכת ביחידה, לרבות שומות הנערכות על ידי המנהל, תיבדק על ידי עובד נוסף.

2. חשיבות מיוחדת נודעת לסדרי בידוק פנימי, שיבטיחו, שכל התיקים הראויים לכך יקבלו טיפול, ושלא ייסגרו לפני גמר ההליכים.

— סיווג הדו"חות לחיוביים ושלייליים נתון בידי עובד אחד. אמנם הוסבר למשרד מבקר המדינה, שהמנהל בודק את הדו"חות בדיקה נוספת, כאשר הוא חותם על האישורים לבית המשפט, אולם הביקורת העלתה, שהדו"ח המסווג כשליילי אינו נושא כל חתימה. בבדיקה מסורגת של דו"חות שלייליים נמצאו מספר דו"חות, שלגביהם לא ניתנה תשומת לב לכך, שבדו"ח צוינו נכסים, המצדיקים, לכאורה, סיווג של הדו"ח כחיובי. לדעת הביקורת רצוי לשמור על הקפדה יתרה בסיווג הדו"חות.

— סגירת תיקים, עם סיום הטיפול בהם, נעשתה על ידי סימון "א" על גבי כריכת התיק. סידור זה לא איפשר לקבוע, מי מבין העובדים סגר את התיק *. המחלקה לביקורת העירה על כך, אולם רק בדצמבר 1967 תוקן הדבר, כשהופעלה חותמת מיוחדת, ובה שם המפקח, שהורה לסגור את התיק, ותאריך הסגירה. בבדיקה מסורגת נמצאו עדיין כמה תיקים, שנסגרו בפברואר 1968, בלא שצוין על גביהם האחראי לסגירה.

3. — במקרים רבים הכירה היחידה בניכוי חובות ובהוצאות קבורה מנכסי העובד, בלי שבתיק תימצא אסמכתא להצדקת הניכוי.

*

על פי ממצאי הביקורת ניתן לציין את פעולתה החשובה של הביקורת הפנימית, אך מהממצאים, שהובאו לעיל, עולה שלא נעשה די הצורך לתיקון הליקויים, ופעולות היחידה הוסיפו להתנהל באורח בלתי תקין, וללא סדרי בידוק נאותים.

לגבי חוקים פיסקאליים אין אמנם הכרח בכל המקרים למצות את הוראות החוק עד תומן; אולם מידה סבירה של הפעלת החוק דרושה כדי שלעומת אזהרות שומרי חוק, מהם הפונים ביוזמתם ליחידה ומשלמים את המס, לא יהיה מספר גדול של אחרים היוצאים נשכרים.

באפריל 1968 מונה סגן למנהל היחידה, ולאחר מכן ננקטו צעדים לקביעת נהלי עבודה סדירים ולהבטחת מעקב שוטף אחר עריכת השומה וגביית המס. נקבעו גם סדרי בידוק פנימי והוצאו הוראות מקצועיות לעובדים.

בסוף 1968 הוחלט לשלב את היחידה במסגרת נציבות מס הכנסה ומס רכוש.

הקטנת בלו על מלט

בפברואר 1968 פורסם צו הבלו על מלט (הטלת בלו — תיקון), שהקטין את שיעור הבלו ב-3 ל"י לטון, בתוקף למפרע מיום 1.4.1967, והעמיד אותו על 42 ל"י, עד 31.3.1968**. מחיר המלט לצרכן, שהיה 102.50 ל"י לטון ושהועלה בינואר 1968 ב-2 ל"י לטון, לא שונה

* בדבר ממצא דומה של הביקורת ביחידת מס שבח מקרקעין, ראה דו"ח שנתי 17, עמ' 120.

** ביוני אותה שנה הוראך התוקף של שיעור בלו זה עד סוף מארס 1969.

בעקבות ההפחתה. ביוני 1968 בדק משרד מבקר המדינה באגף המכס והבלו שבאוצר ובהנהלת משרד המסחר והתעשייה פעולה זו של הקטנת שיעור הבלו.

בתזכיר המחלקה הכלכלית של אגף המכס והבלו באוצר מינואר 1968, שנערך לקראת הדיון על הקטנת שיעור הבלו של המלט, נאמר, ששר המסחר והתעשייה המליץ על ההקטנה כדי לאפשר למפעל נשר חלוקת רווחים בשנת 1967 בסכום מסוים, מאחר שרווחי המפעל הצטמצמו עקב הירידה בשיווק המלט, מחמת השפל בענף הבנייה. לפי נתונים, שמשרד המסחר והתעשייה מסר למחלקה הכלכלית, היה צפוי למפעל, בסוף 1967, רווח של 1.1 מליון ל"י, בעוד שהיה על המפעל להגיע לרווח של 3.8 מליון ל"י כדי שיוכל לשלם דיבידנד באותם שיעורים כבעבר על מניות מסוגים מסוימים.

המניות, שלגביהן רצה משרד המסחר והתעשייה להבטיח דיבידנד הן מניות בכורה של המפעל הניתנות לפדיון ומניות "ג" של החברה, המחזיקה ברוב מניות המפעל. מבין מניות בכורה הניתנות לפדיון היו כ-60% בידי הממשלה, והן נמכרו בינואר 1968 לחברה המחזיקה ברוב המניות של המפעל; כ-20% מהמניות היו בידי חברת השקעות של הבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ והשאר בידי מספר קופות גמל. בהתאם לתקנות החברה יש למניות "ג" זכויות בכורה לתקופה 14.1964—31.3.1972. שני שלישים ממניות אלה היו בידי משקיעים זרים והיתר בידי שלוש חברות ישראליות גדולות.

המחלקה הכלכלית העריכה את ירידת הכנסות האוצר מבלו עקב ההקטנה המוצעת בשני מליון ל"י בשנה. יוצא, שלמפעל נועדה הטבה בתקופה של 9 חודשים — עד סוף דצמבר 1967, בשיעור של 1.5 מליון ל"י. משרד המסחר והתעשייה גם החליט לתת למפעל מענק בשיעור של שש ל"י לטון מלט, שיוצא בתקופה אוגוסט — דצמבר 1967. המענק, שהסתכם ב-648,000 ל"י ניתן מהפרט התקציבי "השתתפות בהוצאות החדרת מוצרי יצוא לשווקים חדשים".

משרד המסחר והתעשייה הסביר למשרד מבקר המדינה בנובמבר 1968, שמיד לאחר שהמפעל סיים תוספת השקעה, שנועדה להרחבת כושר הייצור, באה תקופת המיתון, שהביא להקטנת הצריכה בשוק המקומי ולשינוי היחס שבין המכירות של המפעל בשוק המקומי לעומת היצוא. בנסיבות אלה הייתה קיימת הצדקה להעלות את מחיר המלט במידה ניכרת, אך דבר זה היה מכביד על הקבלנים, שהיו אף הם באותה עת במצב קשה, ולכן המליצה הנהלת המשרד בפני הנהלת המכס להפחית את הבלו. המשא ומתן בעניין זה נמשך תקופה ארוכה, בגלל בקשת המשרד לבדוק את מצב שיווק המלט ומגמתו, ולכן הופחת הבלו בתוקף למפרע מהמועד, שבו הוחל במשא ומתן.

אין לממשלה התחייבות כלפי המפעל האמור בדבר הבטחת רווחיו, ולדעת הביקורת יש לראות בהקטנת הבלו הנדונה מתן סובסידיה סמויה. מובן הוא, שהשיקולים בעת קביעת השיעור של מס עקיף יהיו פיסקליים ומשקיים גם יחד, לרבות התחשבות ברווחיות של היצרנים. אך לא נראה מוצדק שינוי בתוקף למפרע, שמטרתו לאפשר למפעל יחיד מסוגו בארץ תשלום דיבידנד בגובה מסוים.

מן הנכון, היה במקרה זה להקציב סכום מתאים לצורך זה וכך לאפשר לכנסת לקבוע עמדה לגבי הפעולה עצמה. רק העלאת שיעורי מס טעונה אישור הכנסת, אך צו בדבר הקטנת מס אינו טעון אישור, והוא נכנס לתוקפו, אלא אם בוטל ע"י החלטה מפורשת של הכנסת תוך תקופה של חודשיים ממתן הצו. הקטנה כזאת מתפרסמת ברשומות, אולם אין נוהגים להפנות במיוחד את תשומת הלב של הכנסת או של ועדת הכספים אליה; העובדה שלא הובעה התנגדות להקטנה, אין לה אפוא המשמעות העניינית של הסכמת הכנסת (בעניין הקטנת מס עקיף לתקופה מסוימת, כדי לתת למפעל תעשייתי גדול פיצוי, שלא היה אלא סובסידיה סמויה, ראה דו"ח שנתי 16 עמ' 332).

פטור מותנה ממסי עקיפין

על פי פרטים שונים שבתעריף המכס ובתעריף מס קנייה ועל פי צווי בלו ניתן פטור, מלא או חלקי, ממסים החלים על טובין, בתנאי שהטובין ישמשו למטרות, שעל פיהן הותנה מתן הפטור. בין הנהגים העיקריים מפטור מותנה מפעלים מאושרים ובתי מלון. פטור מותנה ניתן גם על מספר רב של טובין, המשמשים לייצור מוצרים, שפורטו בתעריפים ובצווים האמורים, כגון חומרים לייצור צמיגים וצינורות השקאה; וגם על ציוד המיועד למטרות שפורטו בתעריפים ובצווים האמורים, כגון ציוד לקידוחי נפט ולהפקת סרטי קולנוע. יבוא של עולים, תושבים חוזרים ותושבים ארעיים אף הם נמנים עם טובין, שניתן עליהם פטור מותנה. סכום הפטור ממכס בלבד שניתן בשנת 1967/68 במסגרת פטור מותנה הגיע, לפי נתוני אגף המכס והבלו, ל-52 מליון ל"י.

כדי להבטיח את תשלום המס במקרה של שימוש בטובין שלא במסגרת המטרות, שלהן הם נועדו, נדרשים המפעלים הזכאים לפטור, להמציא לאגף המכס והבלו ערבויות בשיעור קבוע מהמסים החלים על הטובין, שנרכשו בפטור מותנה.

אגף המכס והבלו מקיים פיקוח על כך, שהטובין שעליהם ניתן פטור מותנה ישמשו למטרות, שלהן הם נועדו. תפקיד זה הוטל על המדור לפטור מותנה, שהוקם בשנת 1962 בעקבות המלצת מבקר המדינה (ראה דו"ח שנתי 10 עמ' 126). למדור, שבו 37 עובדים, יחידה בכל אחת משלוש הערים הגדולות. הנהלת המדור היא בירושלים. המדור מפעיל בעיקר פיקוח דוקומנטרי, על ידי בדיקת הדו"חות התקופתיים שמגישים המפעלים. המדור עורך גם בדיקות מדגם במפעלים, בעיקר בדיקות של חשבוניותיהם ושל ניהול המלאי. הבדיקות נעשות על ידי מבקרי חשבונות של המדור. בסוף אוגוסט 1968 פיקחה היחידה על 1049 מפעלים: 104 בירושלים, 668 בתל אביב ו-277 בחיפה.

בחודשים אפריל-אוקטובר 1968 בדק משרד מבקר המדינה לסירוגין את פעולות המדור לפטור מותנה, בהנהלה וביחידות.

פיקוח דוקומנטרי

1. המסמכים על יבוא טובין — רשימונות יבוא — מועברים ליחידות פטור מותנה מתחנות המכס. כדי לאפשר פיקוח נאות על השימוש בטובין, שלגביהם ניתן פטור מותנה, מן הצורך להבטיח, שמסמכים אלה יתקבלו ביחידות באורח סדיר. כדי לאפשר עריכת התאמה בין רישומי היחידה לבין הדו"חות התקופתיים, שהמפעלים נדרשים להמציא ליחידות, הורה המדור ליחידותיו לנהל רישום של רשימונות היבוא, המתייחסים לטובין, שעליהן ניתן פטור, ולנהל כרטסת של מפעלים, שקיבלו פטור, שבה יירשמו הטובין.

— הנהלת המדור לא דאגה שיחידותיה יבדקו, אם הן קיבלו מתחנות המכס את כל רשימונות היבוא. כתוצאה מכך אין ודאות, שבכרטיסי המפעלים, המנוהלים ביחידות רשומים כל הטובין, שיובאו במסגרת פטור מותנה. הביקורת העלתה מקרים, שרשימונות יבוא הגיעו ליחידות באיחור ניכר, והיו מקרים, שרשימונות יבוא לא נתקבלו כלל. את ידיעות על טובין שברשימונות, שלא נתקבלו ביחידות, השיג המדור מהדו"חות התקופתיים, שהמציאו לו המפעלים. אם אין ידיעה על מלוא הטובין, שיובאו בפטור מותנה, או אין ידיעה במועד סביר, פוגם הדבר בטיב הבדיקה, שמבקרי החשבונות עורכים במפעלים.

בעקבות הביקורת הורה אגף המכס והבלו בדצמבר 1968 לנהל כליאות את הרישום של רשימונות היבוא כדי להבטיח מעקב נאות על קבלתם.

2. לפי הנוהל, שקבע אגף המכס והבלו, על כל מפעל להמציא פעם בשנה אישור של רואה-חשבון, שהמפעל השתמש בכל הטובין, שנרכשו בפטור מותנה, למטרות, שלהן הם נועדו; לגבי מפעלים קטנים, שרכישותיהם מועטות ושניתן בנקל לבדוק בעת הביקורת המדגמית, שעורך המדור במפעלים, מוותר האגף בדרך כלל על קבלת אישור של רואה-חשבון.

— במספר מקרים לא הקפידו יחידות המדור על קבלת אישורים של-רואה-חשבון ממפעלים גדולים, שהיקף רכישותיהם היה גדול. למשל עד דצמבר 1968 לא נתקבלו מחמישה בתי מלון גדולים אישורים מרואי-חשבון, וממפעל אחד בענף האלקטרוניקה נתקבל אישור לאחרונה לסוף מארס 1966.

ציוד לבתי מלון

פרט 421 של תעריף המכס מאפשר לבתי מלון לייבא בפטור מותנה ציוד או חומרים המשמשים לייצור ציוד המיועד לשימושם. הפטור מותנה בכמה תנאים, כגון אישור של משרד התיירות, שהיבוא עשוי לקדם את התיירות בישראל. אגף המכס והבלו רשאי לדרוש ערובות, שתנאי הפטור יקוימו, ואם יתברר, שהציוד לא שימש את בית המלון במשך חמש שנים או חלק מהן יחול עליו מכס ממועד יבואו, בשיעורים הבאים: אם השתמש בו שנתיים או פחות — 100%; שלוש שנים 85%; ארבע שנים 60%; וחמש שנים 25%. על פי הסמכות שבידי מנהל המכס נדרשו בתי המלון האמורים להמציא לאגף המכס והבלו דו"ח מצאי פעם בשישה חודשים, ובו עליהם לפרט את הרכישות בתקופת הדו"ח ואת מצב המצאי בהתחלת התקופה ובסופה. ב-1968 ניתנה הרשאה ל-214 בתי מלון לרכוש טובין בפטור מותנה: 41 בתי מלון בירושלים (כולל 19 בירושלים המזרחית), 98 בתל אביב ו-75 בחיפה.

— אגף המכס והבלו לא עמד על כך, שבתי המלון ימציאו את הדו"חות שלהם בסדירות: כמה בתי מלון לא המציאו במשך שנים, שבהם רכשו טובין בפטור, דו"חות מצאי. על אף זאת לא השתמש מנהל המכס והבלו בסמכויותיו ואיפשר להם להמשיך ברכישת ציוד בפטור מותנה.

— כמה בתי מלון אמנם המציאו דו"חות, אך הפרטים שנכללו בהם לא היו מלאים, ומשום כך מן הנמנע היה לקיים באמצעותם פיקוח נאות.

— כמה בתי מלון שבבעלות אחת המציאו בפרקי זמן בלתי סדירים רשימת מצאי בלא ציון רכישות ובלא לייחס את רשימת המצאי לספירות מלאי שנעשו בעבר. גם נקבעו הפרשים ניכרים בין רשימות המלאי, שהוגשו בתקופות שונות אך המדור לא פעל כדי לעמוד על הסיבות להפרשים. מבקרי החשבונות של המדור, שערכו בדיקות בבתי המלון, קבעו, שנעשו רכישות בפטור מותנה, בלא שהן נרשמו בכרטיסי המלאי של בתי המלון. ביוני 1966 ובמאי 1967 הורה המדור לבתי המכס שלא לשחרר טובין לבתי מלון אלה אלא כנגד קבלת ערבות על מלוא המסים, אך לאחר מכן ביטל המדור הוראות אלה, והטובין שוחררו מבתי המכס בלא קבלת ערבות בעד מלוא המס.

בבתי מלון שבבעלות אחת יש אשר מועבר ציוד מבית מלון אחד לבית מלון אחר. כדי לאפשר מעקב אחר תנועת הציוד, על בתי המלון להמציא ליחידות המדור תעודות העברה; התעודות מאפשרות קיום פיקוח על תנועת הטובין.

— יחידה אחת כלל לא קיימה פיקוח על העברות אלה. המדור לא הקפיד, שיחידותיו יודיעו זו לזו על העברות ציוד מאזור לאזור. הביקורת הצביעה על מקרים, שציוד,

שהועבר בתחילת 1966 מבית מלון אחד לשני, לא נרשם בדו"ח המצאי של בית המלון שקיבל אותו.

אגף המכס והבלו הודיע למשרד מבקר המדינה, בדצמבר 1968, שהוא מעבד הוראת נוהל, שתבטל את הצורך בהגשת דו"חות מצאי תקופתיים; הפיקוח על בתי המלון, שהנהלת החשבונות שלהם סדירה, יתבסס על דו"ח שנתי של בית המלון, שבו יפורטו רכישות שנעשו בפטור מותנה. נוסף על האישור השנתי של רואה החשבון תידרש גם הצהרה מבית המלון, חתומה על ידי מנהלו, מנהל החשבונות שלו ומנהל המשק, שלא הועברו ולא נמכרו טובין, שנרכשו בפטור מותנה.

צבעים וכימיקלים במפעל אשפרה

לאחר שינוי שער הלירה, בפברואר 1962, הונהג הסדר, הבא לשמור על יציבות המחירים. במסגרת הסדר זה היו מחזירים למפעלי אשפרה, מקרן תקציבית, הפרשי מסים על צבעים וכימיקלים, שבהם השתמשו; הפיקוח על השימוש הופקד בידי אגף המכס והבלו. ב-1.4.1964 שונה ההסדר, ונקבע, שמפעלי אשפרה ירכשו חומרים אלה בפטור מותנה. מאז עורכות יחידות המדור בדיקות במפעלים כדי לוודא, אם החומרים שנרכשו בפטור נרשמו כיאות בספרי החשבונות של המפעלים ואם הם שימשו לאשפרה.

— במספר מפעלים לא נערכה בדיקה במשך תקופה ארוכה. במפעל אחד נעשתה לראשונה בדיקה באפריל 1968, ובה נמצא, שהמפעל השמיד את כרטיסי המלאי לגבי התקופה אפריל 1964 — יולי 1967. במפעל אחר נערכה בדיקה לראשונה רק במארס 1967, ובה נמצא, שהמפעל לא ניהל כלל כרטסת מלאי לחימיקלים.

ערבויות

שיעור הערבות, שהיבואנים נדרשים להמציא לגבי טובין, שנרכשו בפטור מותנה, נקבע בהוראות מנהל המכס והבלו; לגבי בתי מלון ומפעלים מאושרים נקבע שיעור הערבות בדרך כלל ב-25% מסכום המסים. הערבות יכולה להיות בנקאית או של חברת ביטוח, ותוקפה, בדרך כלל, עד שנה אחת. אם המפעל רוכש לעתים תכופות טובין בפטור מותנה, דורש ממנו המדור ערבות גלובאלית, שגובהה נקבע על יסוד סכום מס, החל על הטובין ואשר נקבע בהתחשב בהיקף רכישותיו בתקופה מוגדרת. נוסף על הערבות הבנקאית דורש מנהל המדור, על פי סמכותו, מהמפעל, אם הוא חברה בע"מ, כתב ערבות אישי של הבעלים בלא קביעת סכומה ובלא הגבלת זמן של תוקפה.

— בשלושה מקרים הומצאו ערבויות אישיות בחתימת הבעלים, שעליהן ניתנה גם חותמת של החברה, ובכך טושטש טיבן כערבויות אישיות.

— המעריכים שבתחנות המכס לא ציינו ברשימונות היבוא את סכומי המס החלים על הטובין, שיובאו במסגרת פטור מותנה על ידי מפעל, שהפקיד ערבות גלובאלית. כיוון שכך, אי אפשר היה לקבוע, כיצד חושב סכום הערבות הגלובאלית.

אגף המכס הודיע, שורה למעריכים שבתחנות המכס, לציין ברשימוני היבוא את פירוט סכומי המס.

מס קנייה – סוחרים מורשים

מס קנייה חל במקרים רבים על מוצרים שגם רכיביהם המשמשים לייצורם חייבים במס. הואיל וחוק מס קנייה קובע, שאין להטיל מס פעמיים על אותו מוצר, מוחזרים ליצרן, בעת גביית המס על המוצר המוגמר, המסים, ששולמו בעבר על הרכיבים, ששימשו לייצורו. אולם אם המס, ששולם על הרכיבים של המוצר המוגמר אינו עולה על 20% מהמס המוטל על המוצר המוגמר, הרי, לפי החוק, אין מחזירים אותו. כדי למנוע את הצורך בהתחשבות יתר עם היצרנים מאפשר החוק הסדר, שיצרן יחזיק אצלו מלאי של חומרים הדרושים לייצור כשהם פטורים ממס; ואילו על המוצר המוגמר נגבה המס. יצרן, שאושר למטרה זו, נקרא בלשון החוק: "סוחר מורשה".

מנהל המכס רשאי לפי החוק לרשום סוחר לפי בקשתו כסוחר מורשה; באגף המכס מתנהל רישום סוחרים מורשים. תקנות מס קנייה (סחורות ושירותים), תשי"ג – 1953, קובעות את התנאים, שסוחר חייב למלא, כדי שיוכל לקבל מעמד של סוחר מורשה, ואת החובות החלים עליו. בתקנה 13 נקבע: הוכיח יצרן "להנחת דעתו של המנהל, כי הרישום יקל על גביית המס או כי בהתחשב עם התנאים באותו ענף מן הראוי לעשות כן, רשאי המנהל לרשום אותו כסוחר מורשה, ובלבד שהיקף עסקיו של סוחר באותה סחורה, לגביה הוגשה בקשה כאמור, מצדיק זאת ושחוא מנהל ספרים מסחריים המשקפים, להנחת דעתו של המנהל, את עסקיו ואת מצבו הכספי".

בסוף מאי 1968 היו רשומים 56 יצרנים כסוחרים מורשים. היצרנים פעלו בענפי תעשייה ושירותים שונים כגון ענף החשמל, ענף המתכת, הרכבת מכוניות, אלקטרוניקה, חומרי בנין, ייצור מכשירי גז. ארבעה מן הסוחרים המורשים היו באזור ירושלים, 44 באזור תל-אביב ו-8 באזור חיפה. לפי הנתונים שבידי יחידת מס קנייה הסתכם הפטור ממס על רכיבים, שנרכשו בישראל בלבד על ידי סוחרים מורשים בשנת 1966/67 ב-13.5 מליון ל"י (אינו כולל פטור על יבוא).

ביוני 1968 בדק משרד מבקר המדינה את סדרי מתן תעודת סוחר מורשה ואת דרכי הפיקוח על השימוש בטובין, שלגביהם שוחררו הסוחרים המורשים מתשלום מס קנייה; הבדיקה נערכה במשרדים האזוריים בירושלים, תל-אביב וחיפה.

אישור סוחר מורשה

ב-1960 מינה מנהל המכס והבלו ועדה משרדית לטיפול בענייני מס קנייה לרבות הטיפול בבקשות של יצרנים לקבלת מעמד של סוחר מורשה. בדרך כלל אישרה הוועדה את הבקשות, לאחר שהן נבדקו ביחידות האזוריות. האישורים מתחדשים מדי שנה בשנה ביחידה האזורית. בעת חידוש האישור, על הסוחר המורשה להמציא תעודה של רואה חשבון, המאשרת, שהוא בדק את ספרי המפעל; שהחומרים, שנרכשו ללא תשלום מס, נרשמו ושיש רישום נאות של תנועת מלאי זה של המוצרים, שיוצרו מהם; ושלדעתו קיים במפעל פיקוח פנימי נאות.

— במקרים שונים דחו הממונים האזוריים בתל-אביב ובחיפה בקשות של יצרנים, אף בלא שהודיעו לוועדה על הגשת הבקשה. הביקורת קבעה, שהבקשות לא הוחזקו במרוכז. ושלא התנהל רישום של הבקשות שהתקבלו, ולכן אי אפשר לדעת, כמה ואלו בקשות נדחו, ומה היו הסיבות לדחייתן. אגף המכס והבלו הודיע באוקטובר 1968 למשרד מבקר המדינה, שהוא יוציא הוראות המפרטות, באלו מקרים יש להעביר לוועדה את הבקשות ובאלו מקרים יהיו הממונים האזוריים עצמם רשאים לדחותן. כל הבקשות ירוכזו כדי לאפשר בדיקה בכל עת.

1. כשסוחר מורשה רוכש חומר לשם ייצור מוצריו מספק מקומי, החייב במס על מכירותיו, הוא מסלק את חוב המס על ידי מסירת תעודה, המכונה "הצהרת סוחר מורשה". ההצהרות הן טפסים בעלי ערך כספי, שאותם מספק כל משרד אזורי לסוחר מורשה, כשהם ממוספרים במספר רץ. ביחידת מס קנייה מתנהל רישום מדויק על ההנפקה של הטפסים ועל השימוש בהם. הסוחר המורשה ממלא את ההצהרה בארבעה העתקים: שניים הוא מוסר לספק, העתק אחד הוא מצרף לדו"ח החודשי בדבר שימוש בהצהרות והעתק אחד נשאר אצלו. כשהמשרד גובה מהספק מס קנייה בהתאם למכירותיו, הוא מזכה אותו בסכום כולל של ההצהרות, שקיבל הספק מסוחרים מורשים.

— המשרדים האזוריים אינם בודקים, אם הרישום של כמות הטובין ושל טיבם בהצהרות, הנמסרות על ידי הספק, זהה עם הרישום שבהצהרות, שהסוחר המורשה ממציא לאגף בצירוף לדו"ח החודשי. לדעת הביקורת מן הצורך להנהיג סדרי בידוק נאותים שיאפשרו לקבוע בדרך השוואה, אם אמנם הכמות שנרשמה על-ידי הסוחר המורשה, שווה לזו, שסופקה לו למעשה.

2. הפיקוח על המלאי הנמצא ברשותם של הסוחרים המורשים ועל תנועתו הוא מתפקדים של מבקרי החשבונות שבכל משרד אזורי, הבודקים את הדו"חות ואת ספרי החשבונות של היצרנים ושל יתר החייבים בתשלום מס קנייה לרבות הסוחרים המורשים. מבקרי החשבונות ערכו בשנים 1966/67 ו-1967/68, במסגרת בדיקותיהם של כלל החייבים במס קנייה, 6 בדיקות במפעליהם של סוחרים מורשים בירושלים, 50 בדיקות — באיזור תל-אביב ו-18 בדיקות — באיזור חיפה.

— דו"חות מבקרי החשבונות של יחידת מס קנייה שבאחד האיזורים אמנם מציינים בדרך כלל, שהנהלת החשבונות של הסוחרים המורשים היא תקינה, אולם אין הם מציינים, אם בעת הביקורת הסתמכו מבקרי החשבונות על ההעתקים מן הצהרות סוחר מורשה שבמשרד האיזורי; בדו"חות גם לא צוין, אם נערכה ספירת מלאי מדגמית ואם נבדק השימוש בחומרים למטרות המוצהרות. רק בשני דו"חות נרשם, כי נערכו בדיקות מפורטות, אולם אף הם לא הסתמכו על ההצהרות של הסוחרים המורשים, שנמסרו למשרד האזורי. לדעת הביקורת מן הצורך, שמבקרי החשבונות יסתמכו בבדיקותיהן על העתקים מהצהרות סוחר מורשה שבמשרדים האזוריים; יערכו ספירת מלאי מדגמית; ויבדקו את השימוש בטובין.

— היחידה האזורית הנ"ל אף לא הקפידה, שסוחר מורשה גדול מענף החשמל המייצר רכיבים ימציא לה הצהרות סוחר מורשה בצורה שתאפשר פיקוח של ממש. הצהרות רבות לא כללו פרטים על כמות הטובין שהוא רכש, ובמקרים רבים אף לא צוין, אלו טובין נרכשו; בתעודה הם נרשמו כ"שונים". דו"חות אלה אינם מאפשרים לבדוק, אם רישום החומרים שבהצהרה זהה עם פירוט החומרים, שלגביהם אושר הסוחר כסוחר מורשה.

בעקבות הביקורת נתן מנהל אגף המכס והבלו הוראות חדשות בדבר ביקורת חשבונות של סוחרים מורשים והפנה את תשומת לב היחידות לצורך להקפיד להבא על מילוי פרטים שבהצהרות הסוחרים ועל בדיקתן.